

**О. В. Сацюк,**  
Національна академія СБ України, м. Київ

## ЗАСТОСУВАННЯ ЗІСТАВНОГО МЕТОДУ У ВИКЛАДАННІ ЛЕКСИКИ РУМУНСЬКОЇ МОВИ

*У статті досліджується лексика румунської мови слов'янського походження та румунська лексика, що також є і в англійській мові. Лексику слов'янського походження в румунській мові можна поділити на три групи: слова слов'янського походження, до яких у румунській мові не має абсолютних синонімів іншого походження; слова слов'янського походження, до яких у румунській мові є синоніми, як правило латинського походження; слова слов'янського походження, які у румунській мові набули іншого значення. Більшість же лексики румунської мови при викладанні доцільніше зіставляти з англійською мовою.*

**Ключові слова:** лексика румунської мови, слова слов'янського походження, зіставлення, викладання лексики румунської мови.

*В статье исследуется лексика румынского языка славянского происхождения и румынская лексика, которая также существует и в английском языке. Лексику славянского происхождения в румынском языке можно разделить на три группы: слова славянского происхождения, к которым в румынском языке нет абсолютных синонимов другого происхождения; слова славянского происхождения, к которым в румынском языке есть синонимы, как правило, латинского происхождения; слова славянского происхождения, которые в румынском языке приобрели другое значение. Большинство же лексики румынского языка при преподавании целесообразней сопоставлять с английским языком.*

**Ключевые слова:** лексика румынского языка, слова славянского происхождения, сопоставление, преподавание лексики румынского языка.

*The lexics of the Romanian language of slavonic origin and Romanian lexics which also exists in English language is analyzed in the article. Lexics of slavonic origin in the Romanian language it is possible to divide into three groups: words of slavonic origin, to which there are not absolute synonyms of other origin in the Romanian language; words of slavonic origin, to which there are synonyms in the Romanian language, as a rule, Latin origin; words of slavonic origin, which in the Romanian language get other meaning. Majority lexics of the Romanian language at teaching more expedient to compare with English.*

**Key words:** lexics of the Romanian language, words of slavonic origin, comparison, teaching of lexics of the Romanian language.

**Метою статті** є з'ясувати можливість застосування зіставного методу у процесі викладання румунської мови україномовним курсантам Національної академії СБ України для легкого та швидкого опанування ними лексичного матеріалу цієї мови. **Завдання** – встановити доцільність порівняння слов'янської лексики із румунською, а також зіставлення англійської лексики латинського походження із румунською. **Об'єктом** дослідження є лексичний матеріал румунської мови. **Предмет** дослідження – лексика слов'янського походження та англійська лексика латинського походження у румунській мові.

Різні аспекти перекладу, викладання, історії румунської мови розглядалися у дослідженнях вітчизняних учених С.Луцканина [10], С.Семчинського [2; 3], Н.Стратановської [9]. Фундаментальним джерелом з історії румунської мови є двотомне академічне видання «Istoria limbii române [7; 8]. Аналізуючи походження термінів, ми спиралися на такі словники: «Dicționar general al limbii română» [6], «Латинско-русский словарь» [1].

На лексиці румунської мови позначився вплив, по-перше, слов'янських мов (що зумовлене як історичними контактами румунів із слов'янськими народами, так і географічним положенням країни – вона оточена слов'янськими народами та угорцями, тобто ця країна не межує з жодним із романських народів.), а по-друге, основу її все ж таки становить латинська мова. Оскільки більшість курсантів у школі вивчала англійську мову (а не латинську), зіставлення лексичного матеріалу доцільно робити також і з цією мовою. Слова, які курсанти знають з англійської мови, часто легко впізнати і в румунській мові, хоча, звичайно, ця лексика адаптується за законами румунської мови. Так, змінюються закінчення, рід, наголос, відбуваються певні фонетичні зміни. Зупинемося на деяких особливостях засвоєння латинської лексики в румунській та українській мовах та порівняємо із англійською мовою.

У ході дослідження було встановлено, що частину лексики запозичено з латинської мови без будь-яких змін у вихідній формі. До них належать латинські іменники І-ої відміни на *-a*, зокрема, ліцензія, резиденція, республіка, структура, форма тощо (відповідно англійською мовою – *license, residence, republic, structure, form*). Слово ліцензія походить від латинського *licentia, ae, f*. У словнику подається чотири значення цього слова: 1) свобода, право, влада 2) сваволя, вольність, зарозумілість, зухвалість, нахабство; 3) примха, каприз; 4) вільність [1; 451; переклад наш. – Автор]. З прикладу бачимо, що у випадку, коли перед *-a* пишеться *-i*, за правилами української мови це *-a* йотується з метою уникнення гіатусу – збігу двох або кількох голосних звуків в одному слові або на межі слів. На відміну від української мови в румунській мові такого не відбувається (рум. *licență, licențe, f.*). І в українській, і в румунській мовах ці іменники належать до жіночого роду.

Лексичні одиниці, запозичені від латинських іменників першої відміни на *-a*, в українській мові також належать до першої відміни. У румунській мові це також іменники жіночого роду.

Ще частина слів походить від латинських іменників другої відміни, що закінчуються на *-us* (*m* – чоловічий рід), і *-um* (*n* – середній рід), які в українській та румунській мовах відпадають. До них належать такі іменники: стиль (рум. *stil, stiluri, n.*), акт (рум. *act, acte n.*), делікт (*delict, -e n.*), документ (рум. *document, documente,*

*n.*), інститут (*institut, -e n.*), принцип (*principiu, ii n.*) тощо. Ці лексеми легко впізнаються в англійській мові: *style, act, delikt, document, institute, principle*.

Наприклад, *stil* походить від латинського іменника *stilus, i, m* (рум. *stil, stiluri, n.*). На відміну від української мови, у румунській мові це слово належить до іменників середнього роду. *Act* (рум. *act, acte, n.*) походить від латинського іменника *actum, i, n.* У латинській мові цей іменник дуже рідко вживався в однині, а у множині мав форму *acta, orum n* і мав такі значення: 1) дії, діяння, подвиги; 2) протоколи нарад, постанови, розпорядження; 3) щоденник нарад, періодична інформація, хроніка, щоденник щоденних міських подій, постанов тощо, міські відомості (рід офіційної газети). Латинський іменник *actum* утворений від дієслова *ago, egi, actum ere*, яке має вісімнадцять значень, серед яких є, зокрема, «вести, рухати» [1; 41-42; переклад наш. – Автор].

Слово *document* походить від латинського іменника *documentum, i n* (рум. *document, documente, n.*), що має такі значення: 1) повчання, приклад, взірць, свідоцтво, урок; 2) свідоцтво, доказ і зводиться до дієслова *doceo, docui, doctum, ere* – «вчити, навчати, показувати, пояснювати тощо» [1; 264; переклад наш. – Автор]. Проаналізовані лексеми в українській мові, так само, як і в латинській мові, належать до другої відміни. У румунській мові вони належать до іменників середнього роду.

Лексичні одиниці третьої відміни, які у латинській мові закінчуються на *-io*, запозичуються українською мовою як іменники першої відміни на *-ія*, зокрема агресія (пор. рум. *agresiune, agresiuni, f.*), адміністрація (пор. рум. *administrație, administrații, f.*), делегація (пор. рум. *delegație, ii f.*), інтеграція (пор. рум. *integrație, ii f.*), конституція (пор. рум. *constituție, ii f.*), концепція (пор. рум. *concepție, ii f.*) та багато інших. В англійській мові ці слова мають схоже написання та звучання: *aggression, administration, delegation, integration, constitution, conception*.

Іменники латинської четвертої відміни запозичуються українською та румунською мовами без закінчення *-us*. До запозичених термінів державного управління від іменників четвертої відміни належать: ефект (рум. *efect, te n.*), конфлікт (рум. *conflict, te n.*), процес (рум. *proces, se n.*) тощо, які відповідно англійською мовою перекладаються так: *effect, conflict, process*.

Говорячи про румунську мову, яка належить до романської групи, слід назвати деякі характерні риси, які вирізняють її серед інших романських мов. По-перше, лише у румунській мові іменники поруч із чоловічим та жіночим родами, мають і середній рід, по-друге, у придієслівній позиції вживається кон'юнктив, як у болгарській, грецькій, сербській та албанській, а не інфінітив, як в італійській, французькій та іспанській (порівняймо: рум. *vreau să plec* «я хочу піти» та італ. *vuolo partire*), по-третє, означений та неозначений артиклі іменника відмінюються за відмінками. Слід звернути увагу й на цікаве географічне розташування Румунії. Писемні пам'ятки румунською мовою відомі з XVI ст., сама писемність виникла на кирилиці. Це були переклади на румунську мову старослов'янських церковних текстів і ділових документів. У X-XVII століттях основною письмовою мовою в румунів була не латинь, як у колишніх провінціях Західної Римської імперії, а старослов'янська мова. Отже, очевидно, що слов'янські мови (українська зокрема) вплинули на лексику румунської мови.

Українці відомі на території сучасної Румунії вже з 14 ст., однак топоніми східнослов'янського походження свідчать і про давніші контакти. Від того ж 14 ст. волохи (предки румунського народу) поселяються в західноукраїнських землях, вступаючи в контакт з місцевим населенням. Засновувалися українські села переселенцями з України на землях Румунії. Писемною мовою в князівстві Молдова (засн. 1359) тривалий час була староукраїнська літературна мова (або старослов'янська в українській редакції); нею писалися грамоти канцелярії господаря, які, з одного боку, є цінним джерелом вивчення староукраїнської мови і в яких, з другого боку, відбито лексику румунської мови ще до появи перших румунських пам'яток у 16 ст. Таким чином, україно-румунські мовні контакти здійснювалися і здійснюються як на території сучасної Румунії (Мараморощина, Південна Буковина, Добруджа, Банат) і Молдови, так і на землях України (Північна Буковина, Прикарпаття, Закарпаття) та мають своїм наслідком різноманітні запозичення як в українській, так і в румунській мовах – найбільш помітні в місцевих говірках. До української мови увійшли численні румунізи – запозичення румунського походження, передусім у сфері вівчарства: *аретій, афина, балан, брацар, бриндуша, бринза, букат, бульбока, вурда, дзер, замос, капестра, каруца, качула, лаїстий, магура, мамаліга, папуша, плай, плачинда, тайстра та ін.* Внаслідок рум. посередництва до укр. мови були запозичені слова іношомов. походження *аргат, барда, глота, гринда, гуша, дарак, джерга, дойка, клака, колиба та ін.* З румунської мови деякі українські говірки запозичили частку, за допомогою якої утворюється форма вищого ступеня прикметників або прислівників: май високий 'вищий', май ліпше 'краще'. В свою чергу, до румунської мови увійшли різноманітні лексичні запозичення українського походження: *boroană (борона), a bili (біліти), bihuncă (бігунка), borș (борщ), catrință (катринця), cațaveică (кацавейка), chisleag (кисляк), ciușmă (кучма), draniță (дранця), gălușcă (галушка), horn (горн), hrișcă (гречка), hulub (голуб), huludeț (колодязь), lan (лан), motovelnic (мотовило), năvoloacă (наволоком), orcic (орчик), rocinos (починок), postoroncă (посторонка), rovidlă (новидло), prichici (прічичок), rălă (рало), stative (стативи), stodoala (стодола) та ін.* Чимало українських елементів у румунській топоніміці, зокрема назви сіл на – *ăuți* (з української *-овці*) та на *-inți* з укр. (*-инці*). Досить вагомим є вплив укр. антропоніміки на румунську, яка прийняла такі імена та прізвища, як *Andreico, Antin, Bahnari, Bucioc, Bilaș, Borodaci, Buhai, Costin, Costea, Cudrea, Cupcici, Dobrotiri, Dohotari, Dolhici, Duma, Ivașco, Ivanciuc, Malanca, Minco, Moroz, Rinie, Socolan, Stețco, Șirnenco, Varba, Vorona i m. in.*

Ученими підраховано, що приблизно одну п'яту словника румунської мови складають слов'янзми. Однак, частотність використання цієї лексики на багато разів менша.

У процесі дослідження лексики слов'янського походження румунської мови, було зроблено висновок, що їх можна поділити на такі групи:

1. Слова слов'янського походження, до яких у румунській мові не має абсолютних синонімів іншого походження: *bolnav, slab, iubi*.

2. Слова слов'янського походження, до яких у румунській мові є синоніми, як правило латинського походження: *prieten – amic, veste – știre*. Тобто у румунській мові існує два слова на позначення того самого поняття, тут виникають проблеми з визначенням ситуацій, коли вживається слово латинського, а коли слов'янського походження. Лексика латинського походження у румунській мові вживається набагато частіше. І навіть більше того, слова слов'янського походження у більшості випадків вважаються діалектними, наприклад. *Speranță* (надія, літературне слово) – *nadejdă* (використовується на території Республіки Молдова).

3. Слова слов'янського походження, які у румунській мові набули іншого значення: *vreme* (погода), однак паралельно існує й іменник латинського походження *țîmp*.

Більшість же лексики легше зіставляють із англійською мовою, тобто це лексика, як вже говорилося, латинського походження, наприклад: рум. *accident* (нещасний випадок) – англ. *Accident*; рум. *activitate* (діяльність) – англ. *Activity*; рум. *Aniversare* (ювілей) – англ. *Anniversary*; рум. *Autoritate* (авторитет, мн. Влада) – англ. *Authority*; рум. *Important* (важливий) – англ. *Important*; рум. *Influență* (вплив) – англ. *Influence*; рум. *Necesar* (необхідний) – англ. *Necessary*; рум. *Succes* (успіх) – англ. *Success*; рум. *Sărbători* (святкувати) – англ. *Celebrate*.

Однак, не завжди схоже написання та звучання свідчить про те саме значення у різних мовах (тобто, ці слова можуть бути міжмовними омонімами). Наприклад, рум. *cald* – теплий, а англ. *cald* – це холодний.

Таким чином, у процесі викладання румунської мови доцільно застосовувати зіставний метод перш за все для кращого та легшого опанування слухачами лексичного матеріалу цієї мови. Перспективними у подальших дослідженнях слід вважати семантичні зміни лексем порівняно із латинською та слов'янськими мовами, способи термінотворення та використання афіксів латинського та слов'янського походження з подальшим створенням відповідних методичних рекомендацій та лексикографічних праць для викладання румунської мови для слухачів різних спеціальностей.

#### Література:

1. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – М. : Русский язык, 1996. – 846 с.
2. Семчинський С. В. Наслідки українсько-румунських мовних контактів у молдавських говірках румунської мови / С. В. Семчинський // Мовознавство. – 1994. – N 1. – С. 46–50.
3. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / С. В. Семчинський. – Київ : Видав. Вища школа, 1974.
4. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука – К. : УРЕ, 1985. – 968 с.
5. Doca, Gheorghe. Limba română (Gramatică de învățare pentru cursurile de vară), vol. al II lea – Structuri morfo-sintactice și lexicale, București, Editura Universității, 1993.
6. Vasile Breban. Dicționar general al limbii română. Editura științifică și enciclopedică. – 1981. – 1158 p.
7. Istoria limbii română // I. Coteanu, Gh. Bolocan etc. – V. I. – București. – 1965. – 438 p.
8. Istoria limbii română // I. Coteanu, Gh. Bolocan etc. – V. II. – București. – 1969. – 464 p.
9. Natalia Stratanovska. Unele aspecte lingvistice ale traducerii documentelor diplomatice cu referire la Convenția consulară între Ucraina și România // Simpozionul internațional. Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european. – Iași, 25–27 septembrie 2008. – P. 327–334.
10. Sergiy Luchkany. Filologia română la Kiev : trecut și prezent // Philologica Jassyensia, An II. – Nr. 2. – 2006. – P. 247–255.